

Így szórakozunk falun

A falu télen szórakozik. A nyár a munka, a megfeszített, verejtékezésig tartó munka ideje. Reggel háromkor kelnek, harmatszálattig dolgoznak és a szüntelen robotot csak a vasárnapok tiszta ruhaszaga, harangkongásos fehérsége szakítja meg. Vasárnap, kiváltképpen, ha jelesebb napra esik, muzsikát tartanak a vendéglőben és a multság hírére összesereglik a harmadik, negyedik falu lánya-legénye is. A táncban főként ezek vesznek részt. Menyecske, házasember csak a késő esti órákban elegyedik bele, amikor a jókedv már a tetőfok felé hullámszik. Olyan magasra azonban sohasem jut a vígság hulláma, hogy magával sodorná például a negyvenéves asszonyokat. „Sorbéli asszony” – mondják a baranyai falvakban az ilyen korban lévőkről és a „sorbéli asszony” már nem viselhet pirosat; sötétkék, kávébarna, dohánybarna a ruhája színe, nem cifrázza magát, templomban közel ül az oltárhoz, temetésen együtt mondja a búcsúztató éneket a tanító úrral, gyűdi búcsúra jár a szentképes zászló alatt és ha mulatságról esik szó, földresütött szemmel mondja:

– Nem illek én már oda. Az táncoljon, aki fiatal...

Bizony, a negyvenéves parasztasszony már nem fiatal. Tizenhatéves korában férjhez ment, megszédtek magukat, első gazda lett az ura, a lánya – merthogy a gazdag ember gyerekéhez úgy illik – még korábban siet a pap elébe, mint anyja. Azzal dicsekszik az asszony, hogy már tizenhárom éves korában kérője akadt a lányának, csakhát „gyengéltették” még a házasságra. Tizennégy múlt, ünneplő iskolából maradt ki, amikor miniszteri engedéllyel, lakzit tartottak és a negyvenéves sorbéli asszonyt már hét évvel ezelőtt „öreganyám”-nak szólították, most már iskolás a nagyobbik unokája, erős gyerek, segít az apjának takarmányt ledobálni a kocsiról.

A vasárnapi multság délután 2-kor kezdődik, a kocsma udvarán táncolnak hajnalig, azért nem tovább, mert akkor a lányok, legények átváltoznak a dolgozónapi ruhába és kaszával, sarlóval a kézben, sietnek a mezőre.

A süldőlányok, legények – 9 évestől 13 évesig – igazi nyári multsága a baranyamegyei Hegyháti járás községeiben, a Szent János-napi „komázás”. A falu határában, kiemelkedő, bozótos parton hordják össze, a legényké a Szent János-napi tűz máglyáját. Száraz fahéjat, ágakat raknak egymásra és amikor leszáll a júniusi kéklő este, meggyújtják a Szent János tűzét. Azonban már délután gyülekeznek a Szent János-hegyen. A lányok, a gyerekek is ünneplőbe öltöznek. Mindegyik kezében hozza a komafát. A komafát az anyák kötik. Kifaragott, vastagabb ágacskához ízléses elrendezéssel csoportosítják a hónap gyümölcseit: cseresznyét,

meggyet, ribizkét, a csúcsára pedig sárgulni kezdő korai Szentjános-almát. A komafát a lányok is, a fiúk is, egymás közt cserélik el. Szimbolikus jelentősége az, hogy egész életre szóló barátságot kötnek.

Pali kezébe fogja a maga komafáját és odaáll Juliska elé, mondván a következőket:

Koma-tálat hoztam, Meg is aranyoztam...

Juliska ráfelel:

Koma, koma, komázzunk,

Míg fiunk, míg halunk,

Mindig komák maradunk.

Egymás apját-anyját

Meg ne szidogassuk.

Míg élünk, míg halunk,

Mindig komák maradjunk...

Alkonyat felé már minden komafa gazdát cserélt és mikor meggyújtják a Szent János tüzet, az új barátság melegében összekovácsolódtak, együtt ugorják át a tüzet, egymás mellett ülnek vagy állnak az esti harangszóig tartó játszadozásban.

Július utolsó napjaiban megkezdődnek a búcsúk. A negyedik-ötödik faluba elmennek kocsin vagy gyalog, búcsús vendéget hívni. Levelezőlapon vagy kopertás levélben nem „gilt” a meghívás. Csak úgy érvényes, ha a vendégvárók személyesen beállítanak a házhoz. Előtte való napokon találkoznak vásáron vagy járási székhelyen, ahol esetleg járásbírószági tárgyaláson, vagy ahogy ők mondják, „urak elejébe” voltak. András bácsi azt mondja a megye másik részébe elszármazott testvérének:

– Na öcsém, vasárnap sütheti a feleséged a rétest.

– Elgyüttök?

– Elám – feleli András bácsi és hozzáteszi: – Búcsúba akarunk hívni bennetöket...

Ott a járásbírószági székhely gesztenyefás utcáján is meghívhatná András bácsi az öccsét vagy ha nem találkoznak véletlenül a vásártéri cédulaház előtt, a posta is elvinné tíz fillérért a lapot, azonban szebb az, ha vasárnap befoghatja a két új csikót, szőtt vászonnal letakart üléskosarat tesz a kocsira és parádézik végig a falun.

– Vendég hívóba méysz, András? – kérdik a misére menők, a mi Andrásunk pedig büszkén felel:

– Megyek ám! Hívom a Márton öcsémet, meg a sógorasszonyomat...

Ilyenformán a búcsú-lakomát, amelyet András bácsi felesége főz majd, kisvendégség előzi meg a Márton öcsénk házában.

Az igazi nagy multság a búcsú. Minden falu lánya-legénye a járási székhelyen lévő templomtér elől indul hazafelé a rezesbandával. Egyszerre nyolc-tíz banda, nyolc-tíz féle nótát muzsikál, a téren ott a hajóhinta, gyorsfényképészet, a Csodapók tíz fillérért jövődőt mond, a panorámában a halfarkú lányt mutogatják, félig tengeri szörny, félig ember – harsogja a kikiáltó, a gyorsfényképésznél páros felvételeket készítenek, a rezesbanda muzsikája harsog és kísérete mellett indul hazafelé egy-egy falu lánya, legénye.

A búcsú a falvak legnagyobb ünnepe. Minden lány új ruhát csináltat. Selyemben parádézik az is, aki feles földön, vagy keserves napszámmal szedte össze a rávaló pénzt. A ház divatja a városi dámáékhoz igazodik. A varrónő, aki legtöbbször falusi parasztasszony, kövér libát, kacsát visz árulóba a pécsi piacra, elles valamit a kalapos úriasszonyok öltözködéséből és a búcsús ruhákon élénk és nem egyszer groteszk formában kifejezésre is juttatja azt. Egy-egy falu lányának a ruhája csaknem mindig egyforma. A járási székhelyen, ahonnan mise után a rezesbanda kísérete mellett hazaindulnak, a Király-díj vagy a nagy divatrevük izgalmas hangulata árad szét a színes csoportok között. A nézelődők ilyen megjegyzéseket tesznek: „Legszebb a vargai lányok ruhája, valamennyin apró a fodor.” A másik ráfelel: „A székieké tavaly a földig ért, most a bokájukat se veri, csak az a kár, hogy sok a zsinór rajta.”

Két évvel ezelőtt történt meg az egyik búcsúban, hogy a tánkra váró, szorosan egymás mellett álló lányok közül tíz-tizenkettőnek ollóval vágtak bele a vadonatúj, plisszírozott, krepdesin selyemszoknyájába. Irigységből, bosszúból tették tönkre a sikert aratott ruhákat, a dicsőségben lemaradt falu lányai. Eljárás is indult, de a tetteseket nem sikerült kinyomozni.

Odahaza világos reggelig folyik a búcsúi mulatozás, minden házban akad vendég a cigányok, még a koldus, a Vak Peti is, idei libahúst eszik, kenyér nélkül, mert kinek kell búcsúkor kenyér, amikor utána hajítják a dagadó mákos- vagy diós kalácsot is.

De minden rossznak, minden jónak vége szakad egyszer, elfogy az utolsó nóta is a rezesbanda kürtjéből és, ki részegen, ki újra kijózanodva, elindul a kocsmából hazafelé.

A mezőn a búzatarló kopársága szomorítja a szemet, de a szérűkön dobog, lármáz még a

cséplőgép. Messze az ősz, de hogy eljön, bizonygatja már az estéket szomorúvá hangoló tücsök. Amíg beköszönt az ősz, addig is akad valamelyes szórakozási lehetőség. Maga a cséplés is az. A kenyér ünnepe. A gazda ott áll a felcsatolt zsákoknál, két tenyerét tartja az ömlő mag alá, felnéz az égre, nem szól, de köszönőszó olvadoz a nyelvén. A kévedobáló lányok énekelnek a gép dobján, a szalmarázó előtt is nagy a vigasság, de kiváltképp este, a vacsoránál hallatszik az új nóta, amelyiket a Péter-Pál-napi búcsúban tanultak a bánosi lányoktól. Az új nótákat a fiatalok éneklik, de estefelé, amikor a pintes üvegeknek már csak a fenekén kotyog a bor, rákezdik az öregek is, a maguk korabeli, régi nótákat. Rab Józsi bácsi például ezt rezgeti fátyolos hangján:

Egerszegi hármás határ,

Érted lettem rózsám betyár,

Viselem a betyárnevet,

Szenvedek érte eleget.

Igyál betyár, múlik a nyár,

Úgyse soká betyárkodsz már,

Lehullik a nyárfalevél,

Hová lesz a betyár legény.

Utána pedig ezt:

Édesanyám is volt nékem,

Sokszor megsíratott engem,

Könnytől volt sós a kenyere,

Simogatós a tenyere...

Rúzsza néni, a felesége is beléadja a garast. Ha a rokkant derekú, örökösen nyögő urának nem tilos a nóta, ő sem maradhat mögötte. A Miatyánkhoz szokott szája nótázásra nyílik ilyenképpen:

Édesanyám, nem tudok elaludni,

Ablak alatt legényt hallok danolni;

Édesanyám, eresszen ki hozzája.

Fáj a szívem, majd meghasad utána.

Nem eresztlek, ráérsz te még kimenni.

Ablak alatt a legénnyel beszélni.

Tudom anyám, tudom azt, hogy ráérek.

Azt is tudom, hogy nem sokáig élek.

Néha a vasárnap ebéd utáni borozgatás is belenyúlik az estébe. Az asszony ellátja a jószágot, a gazda, az egész heti fáradozás, görnyedés után, melegíti maga alatt a széket a kocsmában, ahol új hordó bort csapoltak és ennek hírére megtelik az ivószoba.

– Olyan, hogy a halott is nótázásba kezdene tőle, – mondja a kocsmáros, vendégei helyeselnék, sűrű egymásutánban mondják: „Buktassa meg ezt a literes üveget mégegyszer” és a halottat is megnótáztató bor vigasságot keltő hangossága széthasogatja a kocsmá sűrű pipa- és cigarettafüstjét. A fiatalok szívesen dalolják az operettek könnyed dallamait, sor kerül a „Szomorú vasárnap”-ra, nem feledkeztek ki a „Lesz maga juszt is az enyém”-ből se, sőt Zerkovitz is állandóan műsoron van.

Amit érdemes feljegyezni, megint csak az öregek nótája. Itt van például ez:

Kocsmárosné, hejnye, hejnye, hejnye,

De szennyes a köténye eleje.

Mossa ki a köténye elejét.

Úgy várja betyár szeretőjét.

A hegyháti járás híres és egyetlen betyárja volt valamikor Rigacz János. Zsandárok lőtték

Így szórakozunk falun

Írta: Sásdi Sándor

2023. február 20. hétfő, 00:00 - Módosítás: 2023. február 22. szerda, 21:13

agyon. Az öreg Bánó Farkas hosszú nótát tud erről:

Jaj, de sűrű a vargai rezula,

Abban vagyon Rigacz János elbújva.

Rigacz Jancsi, keresnek a zsandárok,

Ha kimozdulsz, az lesz a te halálod.

Az utolsó pedig így szól:

Kivirágzott a vargai temető.

Rigacz Jancsi nyugszik benne legelől.

A négy sarkán dufla szegfű nyiladoz,

A közepén Rigacz János hervadoz.

Az alábbi nótát is az öreg Bánó Farkastól lestem el az idei nyáron, vasárnap délutáni kocsmázás idején:

A vargai magas tornyon egy gólya

Le-letekint, hej, de nem száll le róla.

Csak azt mondja: messzi földet össze járt

De ennél, szebb falura még nem talált.

Vagy:

Kis vargai temető,

Babám sírja lesz benne a legelső.

Arra járok, ráborulok,

Sírva mondom: Kisangyalom, itt vagyok.

Legvégén ezt dalolta Farkas bácsi:

Esik eső, sár van az udvaromba,

Most látszik meg lopott lónak a nyoma.

Gyere rózsám, te takard el a nyomát,

Úgyis terád költöttem el az árát.

Keresztelő is adódik a rövid nyárban, az is hoz valamelyes vigasságot. Az új koma-társak, rendszerint régi jóbarátok, azelőtt tegeződtek, de most „komám”, „komámasszonyom”-nak szólítják egymást és ehhez szigorúan hozzátartozik a megmagázás. A fiatal anyának egy héten át a komaasszonya hordja az ételt. Új ruhába öltözve viszi végig a falun, lehetőleg nagy kerülővel teszi meg az utat, fején tarkaszövésű vászonnal letakart szaput, egyensúlyoz, amely tornyosodik az ételekkel megtöltött edényektől. Két hét múlva megtartják a szülők a „paszitát”, a komavendégséget, amely kiadós mulatságot jelent.

November vége felé, ahogy az itatóvályúban befagy a víz, megkezdődik a disznóölés. Koma, sógor, közelebbi, távolabbi atyafiság dolgozik a konyhán estéig, akkor kezdődik a tor. Harmonika vagy citera-szó is felhangzik, valamelyik szomszédból lány és legény átjön „maszkába”, cigánynak, cigányasszonynak öltözve, megtáncoltatják az öregeket, a fiatalokat, a végén letelepednek az asztal mellé. A „maszkok” után jönnek a nyárs-dugók. Fiatal gyerekek ezek, akik megkocogtatják az ablaküveget és ha kinyílik az ablak, bedugják rajta a kihegyezett végű pálcát, a nyársot. A nyárson cédula fityeg. Ilyeneket olvashatunk rajta:

A házigazdát tiszteli

Egy százhusz éves szőke kislány,

Foga nincs már.

Barna legény arra kéri

A ház asszonyát,

Tűzze a nyárs végére

A leghosszabb kolbászt.

Nem is fukarkodik a háziasszony, mindegyik nyársdugó bőven kap, kiváltképp az olyan, akinek a nyári végén fityegő cédulájára neveltető sorok íródtak. Ezek a „neveltető” sorok néha vastag tréfákból, nyomdafestéket nem tűrő szavakból tevődnek össze.

Luca-napkor a gyerekek „kottyozni” járnak a faluban. A kottyozó vers a következő:

Kity-koty, kity-koty.

Majd hajnal lesz,

Majd megvirrad.

Kity-koty kettő,

Galagonya kettő,

Az én fülem kettő.

Annyi csibét adjon

Keetőknek az Isten,

Mint az égen csillag,

Földön a fűszál.

Kity-koty kettő,

Az én lábam kettő.

Keetőknek akkora

Szalonnája legyen,

Mint házon a tető,

A kolbászok hossza,

Mint a kocsi rúdja.

Így szórakozunk falun

Írta: Sásdi Sándor

2023. február 20. hétfő, 00:00 - Módosítás: 2023. február 22. szerda, 21:13

Keetőknek a lánya a tűzhelyre fellépett,

A szoknyája széle leégett.

Kity-koty kettő,

Az én szemem kettő.

Annyi malacot adjon

Keetőknek az Úristen,

Hogy még a kerítésen is ugráljanak ki.

Kity-koty kettő,

Galagonya három,

A pálinkát várom.

A vers végén leguggolnak és széttárt tenyérrel várják a kezükbe hulló krajcárokat.

Karácsony másnapján, Szent István vértanú ünnepén, a regösök veszik birtokukba a falut. Ezek házasulandó legények, akik vastag karókra láncot kötnek és azzal térnek be egy-egy udvarra.

– Szabad-e regőzni? – kiáltják be az ablakon és ha megkapták a választ, a gang-kőhöz ütügetik a csörrenő karókat és elkezdik annak ütemére az éneket:

Ne fuss, gazda, ne fuss,

Mink is vagyunk Szent István szolgái.

Istennek áldása

Szálljon e szép házra.

Hej regő, rajta,

Bakusnak a bajsza.

Adjon az Úristen

A házigazdának

Négy kis ökröt,

Négy kis bérest,

Aranyekét a földjébe,

Aranyostort a kezébe.

Haj, regő, rajta,

Bakusnak a bajsza.

Amott kerekedik egy zöld pázsit,

Csodahírű szarvas azon legelészik,

Csodahírű szarvas ezer ága-boga,

Ezer mise-gyertya rajta.

Haj, regő, rajta,

Bakusnak a bajsza.

Adjon az Úristen

A háziasszonynak

Egy tyúk alatt száz kepe csirkét,

Száz csirke kepelét.

Haj, regő, rajta,

Bakusnak a bajsza.

Emitt is van egy lány,

Kinek neve Mari.

Amott is van egy legény,

Kinek neve Pali.

Hej, regő, rajta,

Bakusnak a bajsza.

A regölés legérdekesebb része az utolsó. A házban lévő lányt összepárosítják egy-egy legénnyel, rendszerint azzal, akihez valóban érzelmi szálak fűzik. Sorra veszik a ház minden tagját. Férfiát, asszonyát és megkeresik mellé azt a nevet, amellyel vonatkozásba hozható. A férj, nem egyszer így, regélés útján tudja meg, kihez hajlamos a felesége. Tréfás szóval veszi tudomásul, de harmad-negyednap, vagy esetleg hónapok múlva, künn a mezőn, eszébe jut valami és rákezd:

– Jobb lesz, ha hallgatsz. A regélők is kimondták a nevedet, a dadogó Csité mellett.

Nagyobb baj azért nem esik, mert az asszony visszavág ezzel:

– Hát téged nem a Piros Máival regéztek össze? Tudva tudja mindenki, hogy a rojtoskendőt is te vetted neki.

Ez is a falu szórakozásához tartozik, ez a disputálás, amely, akár a melegre fűtött szobában esik meg, akár tavasszal, a kukoricaföldön, de az asszonyé benne az utolsó szó, az asszonyé,

Így szórakozunk falun

Írta: Sásdi Sándor

2023. február 20. hétfő, 00:00 - Módosítás: 2023. február 22. szerda, 21:13

akinek a nevét együtt regélték a dadogó Csitével...

Forrás: Az Újság 1939. XV. évfolyam 80. szám. 34.